УДК: 332. 56:632.1

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ДІАГНОСТИКИ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Ю. Т. Алібекова, асистент кафедри управління

Сумський державний університет

У статті запропоновано *методичні підходи до проведення комплексної діагностики соціо-еколого-економічного розвитку адміністративної території. Розраховано інтегральні індекси соціо-еколого-економічного розвитку території на прикладі Сумської області методом еталонних значень та експрес-методом. Обґрунтовано об'єктивну необхідність урахування індексів соціо-еколого-економічного розвитку в процесі перерозподілу фінансових ресурсів території з метою досягнення гармонійного її розвитку та забезпечення ефективного функціонування еколого-орієнтованої системи управління.*

На сьогодні в Україні, як і в більшості країн світу, функціонування системи адміністративно-територіального управління не забезпечує екологічно-стійкого зростання. Засобом забезпечення екологічно-стійкого розвитку може бути формування ефективно функціонуючої еколого-орієнтованої системи територіального управління.

Структурно система еколого-орієнтованого управління суттєво залежить від рівня соціо-еколого-економічної збалансованості території. Для визначення рівня соціо-еколого-економічної збалансованості нами пропонується застосування комплексної діагностики, яка включає такі методи до оцінки соціо-еколого-економічного розвитку території: еталонний метод; експрес-метод, та графічний метод (рис. 1).

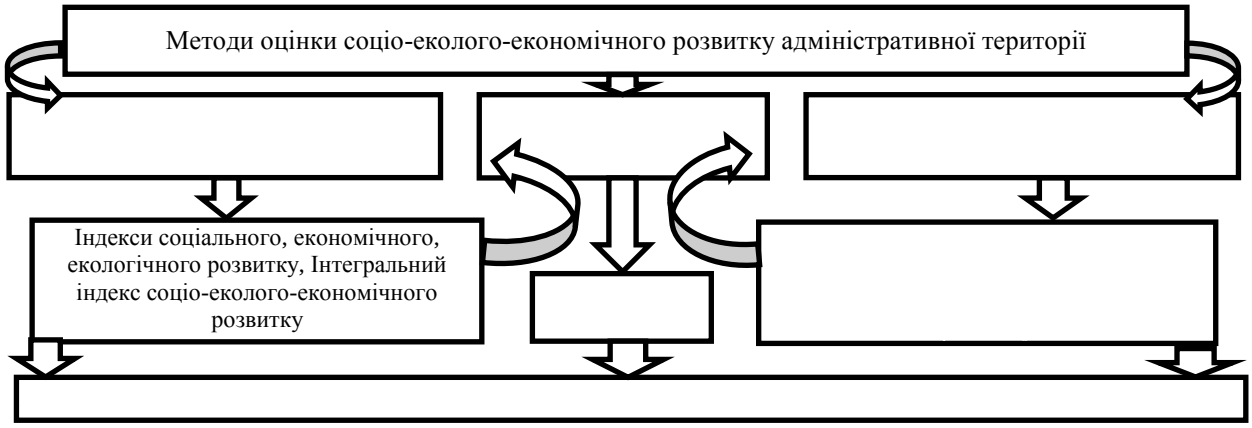

Рисунок 1 - Забезпечення комплексної діагностики соціо-еколого-економічного розвитку адміністративної території

Використовуючи еталонний метод оцінки соціо-еколого-економічного розвитку території на предмет її збалансованості нами пропонується інтегральний індекс соціо-еколого-економічного розвитку території.

Розрахунки інтегрального індексу соціо-еколого-економічного розвитку території базуються на порівнянні показників адміністративно-територіальних одиниць з еталонним їх значенням (табл. 1). З метою системного та комплексного аналізу розвитку адміністративної території вважається за доцільне здійснити розрахунки інтегрального показника соціо-еколого-економічного розвитку за групами однотипних адміністративно-територіальних одиниць, диференційованих за щільністю населення.

Таким чином, продиференціювавши регіони України за щільністю населення було виокремлено три групи, за якими доцільно розраховувати інтегральний індекс соціо-еколого-економічного розвитку. До першої групи увійшли наступні області: Донецька, Львівська, Чернівецька, Дніпропетровська, Івано-Франківська, Закарпатська, Харківська, Луганська, м. Київ, м. Севастополь. Другу групу складають такі області: Тернопільська, АРК, Одеська, Запорізька, Хмельницька, Вінницька, Київська, Черкаська. В складі третьої групи такі області як Рівненська, Волинська, Полтавська, Сумська, Миколаївська, Житомирська, Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська.

Таблиця 1 – Використання еталонного методу для діагностики соціо-еколого-економічного розвитку території

Показники соціального розвитку		Показники екологічного стану		Показники економічного розвитку	
Показники стимулятори	Показники дестимулятори	Показники стимулятори	Показники дестимулятори	Показники стимулятори	Показники дестимулятори
$X_{ij=}\frac{A_{ij}}{A_{ij}}$		$y_{ij=}\frac{b_{ij}}{b_{ij}}$		$z_{ij=}\frac{c_{ij}}{c_{ij}}$	
де хij – стандартизовані показники соціального стану j-ї території; A_{ij} - значення і- го показника, що характеризує стан соціального розвитку j-ї території; Аij – еталонне значення і- го показника, що характеризує стан соціального розвитку		де y_{ij} – стандартизовані показники екологічного стану j-ї території; b_{ij} - значення і - го показника, що характеризує екологічний стан j-ї території; – еталонне значення і- го показника, що характеризує екологічний стан		де z_{ij} – стандартизовані показники економічного стану j-ї території; c_{ij} - значення і - го показника, що характеризує економічний стан j-ї території; –еталонне значення і- го показника, що характеризує економічний стан.	
Індекс соціального розвитку		Індекс екологічного стану		Індекс економічного розвитку	
Iсоц = $\sqrt[n]{xij * xij * \cdots * xmn}$		Iекол = $\sqrt[n]{y_{ij} * y_{ij} * \cdots * y_{ij}mn}$		Iекон = $\sqrt[n]{z_{ij} * z_{ij} * \cdots * z_{ij}mn}$	
Iсеер =					

Розрахунок інтегрального індексу соціо-еколого-економічного розвитку території еталонним методом здійснено нами на прикладі Сумської області, яка увійшла до третьої групи (табл.2).

Таблиця 2 - Розрахунок інтегрального індексу соціо-еколого-економічного розвитку території еталонним методом за 2009 рік по Україні

III група ($Іінт_3$)				
Адміністративно-територіальні одиниці	Інтегральний індекс соціо-еколого-економічного розвитку території ($Іінт_3$)	Складові інтегрального індексу соціо-еколого-економічного розвитку території Іінт		
		Соціальний індекс розвитку території (Ісоц)	Екологічний індекс розвитку території (Іекол)	Економічний індекс розвитку території (Іек)
Рівненська	0,53	0,75	0.51	0,41
Волинська	0,45	0,58	0,43	0,39
Полтавська	0,67	0,88	0,47	0,76
Сумська	**0,58**	**0,77**	**0,45**	**0,59**
Миколаївська	0,50	0,78	0,43	0,76
Житомирська	0,49	0,721	0,43	0,41
Кіровоградська	0,46	0,71	0,47	0,31
Херсонська	0,45	0,67	0,42	0,37
Чернігівська	0,49	0,72	0,62	0,28

Проведені розрахунки рівня соціо-еколого-економічного розвитку адміністративної території на прикладі областей України, що увійшли до третьої групи дозволили виявити дисгармонійність між складовими соціо-еколого-економічної системи, визначити рівень інтегрального індексу соціо-еколого-економічного розвитку територій третьої групи, який характеризується як не вищий ніж за середній.

Еталонний метод дозволяє сформувати рейтинг адміністративно-територіальних одиниць за інтегральним індексом соціо-еколого-економічного розвитку, визначити загальний інтегральний індекс соціо-еколого-економічного розвитку по країні. При розрахунку інтегрального індексу соціо-еколого-економічного розвитку території еталонним методом використовується велика кількість індикаторів та показників, наприклад до складу соціального індексу входять три індикатора та 13 показників, до екологічного індексу включені 3 індикатора та 7 показників, економічний індекс враховує 4 індикатора та 7 показників. Урахування такої кількості показників ускладнює дослідження, але надає можливість визначити фактори, що вплинули на результативний показник.

Для оцінки соціо-еколого-економічного розвитку території нами пропонується використати також експрес-метод. Розрахунок інтегрального індексу соціо-еколого-економічного розвитку експрес-методом базується на порівнянні базового показника з попереднім. Використання цього методу дозволяє отримати результати досить швидко та на основі доступних статистичних даних. На прикладі Сумської області нами розраховані

інтегральні індекси соціо-еколого-економічного розвитку та його складові за 10 років (табл. 3).

Таблиця 3 - Результати оцінки збалансованого розвитку території експрес-методом на прикладі Сумської області за 2001 – 2010 рр.

Рік	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Індекс економічного розвитку	1,129	0,987	1,045	1,113	1,154	1,124	1,13	1,018	1,0033	1,059
Індекси екологічного розвитку	1,1145	1,059	0,916	0,751	1,172	0,944	1,0722	1,087	0,921	1,04
Індекси соціального розвитку	1,033	1,026	0,99	0,96	1,027	0,97	1,003	0,97	0,97	0,99
Інтегральний індекс соціо-еколого-економічного розвитку території	1,09	1,023	0,982	0,929	1,11	1,009	1,065	1,02	0,96	1,024

Використання експрес-метода для діагностики соціо-еколого-економічного розвитку території на прикладі Сумської області дозволяє проаналізувати динаміку збалансованості розвитку території та спрогнозувати її можливий стан в майбутньому (рис. 2).

Прогнозована динаміка індексів соціо-еколого-економічного розвитку території на прикладі Сумської області є спадною. Такий прогноз визначає об’єктивну необхідність зміни системи управління соціо-еколого-економічним розвитком території.

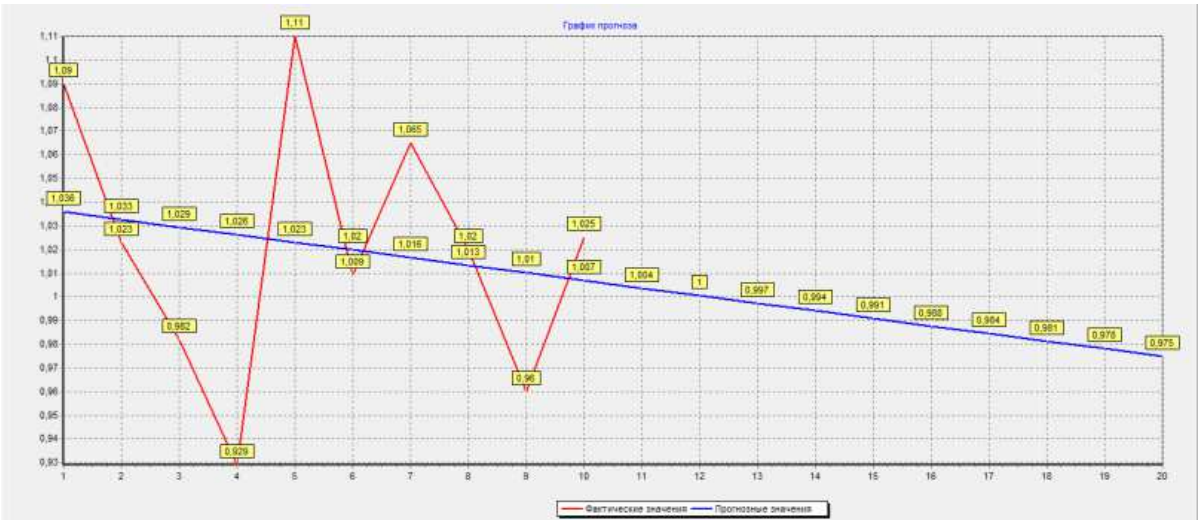

Рисунок 2 – Прогноз динаміки інтегрального індексу соціо-еколого-економічного розвитку території на прикладі Сумської області

Розглянемо також графічний метод оцінки соціо-еколого-економічного розвитку території, згідно з яким рівень збалансованості визначається співвідношенням оптимальності існуючого стану соціо-еколого-економічної системи, рис. 3

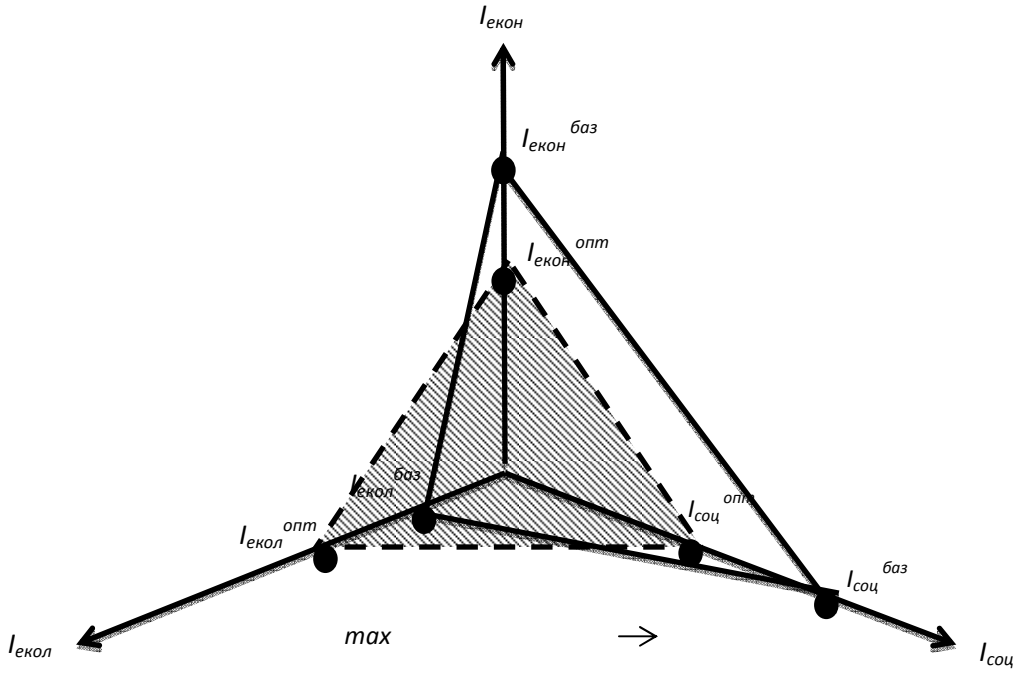

Рисунок 3 – Площини соціо-еколого-економічного розвитку адміністративної території

Загально-схематичний графік відображає наступне: Площина ($I_{екол}^{баз}$, $I_{екон}^{баз}$, $I_{соц}^{баз}$) відображає існуючий соціо-еколого-економічний стан адміністративно-територіальної одиниці. Площина ($I_{екол}^{опт}$, $I_{екон}^{опт}$, $I_{соц}^{опт}$) характеризує оптимальний стан розвитку території у якому забезпечується максимальний приріст ВРП. Також графічний метод надає можливість продемонструвати залежності показників соціального розвитку від показників економічного та екологічного розвитку, екологічного розвитку від показників економічного та соціального, економічного від соціального та екологічного. Графічний метод дає можливість визначити зони оптимальних допустимих значень індексів соціального економічного та екологічного розвитку. На прикладі Сумської області з використанням індексів соціального, економічного та екологічного розвитку нами були побудовані графіки, що дозволили визначити регресійну модель з наступними коефіцієнтами детермінації:

S(L,M): R = 0,7922;

L(M,S): R = 0,7718;

M(S,L):= R = 0,5674.

де S – індекс соціального розвитку;

L – індекс екологічного розвитку;

M – індекс економічного розвитку;

R – коефіцієнт детермінації для отриманої регресії.

Визначені коефіцієнти детермінації виявляють наявність взаємозв'язків між соціо-еколого-економічними складовими, водночас дані коефіцієнти визначають порушення взаємозв'язків при дослідженні як впливає соціальна та екологічна складові на економічну.

Запропоновані методи надають можливість комплексної оцінки соціо-еколого-економічного стану території. Експрес метод забезпечує динаміку соціо-еколого-економічного розвитку адміністративної території, Еталонний метод дозволяє визначити дисгармонійність соціо-еколого-економічного розвитку адміністративної території, графічний метод виявляє взаємозв'язки між соціо-еколого-економічними складовими.

Розраховані інтегральні індекси соціо-еколого-економічного розвитку території нами пропонується використати для побудови моделі економічного зростання, яка дозволить проектувати траєкторії соціо-еколого-економічного розвитку території. З метою забезпечення гармонійного функціонування соціо-еколого-економічних підсистем нами вважається за доцільне застосувати механізми перерозподілу фінансових ресурсів. В свою чергу, стимулювання соціо-еколого-економічного розвитку адміністративної території має ініціюватися з боку органів управління, отже індекси соціо-еколого-економічного розвитку мають бути впроваджені в управлінську систему.

Таким чином, попереднє діагностування соціо-еколого-економічного стану адміністративної території на предмет її збалансованості з метою усунення дисгармонійних процесів функціонування сприяє формуванню еколого-орієнтованої системи управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Жулавский А. Ю. Scientific Methodological Bases of Ecologically Oriented Administrative Territory Management System Forming [Текст] / А. Ю. Жулавский, Е. А. Павленко, Ю. Т. Алибекова // Молодой ученый. — 2013. — №11.

2. Павленко О.О. Визначення взаємозв'язків соціо-еколого-економічної системи на регіональному рівні управління. [Текст] / О. О. Павленко, Ю. Т. Алібекова // Міжнародна Інтернет-конференція Сумського державного університету «Сучасний менеджмент і екологічний розвиток» (2013 рр.) Режим доступу: http://me.fem.sumdu.edu.ua/docs/d068.pdf

Матеріали надійшли 12 листопада 2013 р.